

تحلیل فضایی تغییرات کارکردی روستاهای

جنوب غربی کلانشهر تهران

بایرام عبادی^۱

دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد رشت، رشت، ایران

عبدالباسط قریشی

استادیار جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد رشت، رشت، ایران

نصرالله مولائی هاشجین

استاد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد رشت، رشت، ایران

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۴/۰۵/۱۴

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۴/۰۳/۱۲

چکیده

این پژوهش به منظور تحلیل روند تغییرات کارکردی روستاهای جنوب غربی کلانشهر تهران پس از انقلاب صورت پذیرفته است که در دو قلمرو اصلی تحلیل ابعاد تغییرات و تحلیل عوامل موثر بر تغییرات کارکردی انجام شده است. روش تحقیق از نوع توصیفی تحلیلی بوده و گردآوری اطلاعات با استفاده از مطالعه کتابخانه‌ای، مشاهده میدانی، تکمیل پرسشنامه و مصاحبه انجام شده است. جامعه آماری این تحقیق دو گروه «مردم» شامل سرپرستان خانوار ساکن در روستاهای نمونه، مهاجرین وارد شده به روستاهای نمونه و کارگران فصلی شاغل به کار در روستاهای نمونه و «گروه کارشناسان آشنا با موضوع تحقیق و مسئولان محلی» هستند. حجم نمونه گروه مردم، برابر با ۳۷۴ نفر بر اساس فرمول کوکران و حجم نمونه کارشناسان برابر با ۳۰ نفر بر اساس تکنیک دلفی است. یافته‌ها نشان دادند که ابعاد تغییرات کارکردی این روستاها شامل سه بعد اصلی جمعیت‌پذیری ناشی از مهاجرت، تغییر در ساختار اقتصادی روستاها به نفع صنایع، خدمات و به ضرر بخش کشاورزی و دامداری، همچنین تغییر بارز در کاربری اراضی کشاورزی به کاربری‌های غیرکشاورزی است. همچنین نزدیکی به تهران، دسترسی ناشی از گسترش شبکه‌های ارتباطی، مهاجرت به روستاها و جمعیت‌پذیری، افزایش جمعیت شهرهای پیرامونی روستاها و تغییر کاربری اراضی روستاها مهمترین عوامل تغییرات کارکردی روستاها گردیده است.

واژگان کلیدی: تغییرات کارکردی، ساختار، روستاهای پیرامونی، جنوب غربی تهران.

مقدمه

عرصه‌های زیستی کلانشهرها همواره به دلیل قابلیت‌ها و جاذبه‌های موجود، پذیرای تعداد قابل توجهی از جمعیت دور و نزدیک هستند. پیوند ناگسستنی شهر و روستا، به ویژه در پیرامون کلانشهرها، به گونه‌ای است که از نواحی روستایی مجاور آن‌ها به عنوانی مانند عامل پایداری زیست محیطی (Modaleño, 2000: 1)، کانون گردشگر روستایی و سرمایه‌ای پیرامونی (Garrod, 2006)، کانون رشد مشاغل و جمعیت‌یابی (Stockdale et al, 2000: 243) و سدی مقابل گسترش افقی شهر (امیرفخریان، ۱۳۸۲: ۱۷۵) یاد شده است. با این حال، روستاهای پیرامون کلانشهرها متناسب با داده‌ها و امکانات محیطی خود رشد نموده بلکه تحت تاثیر اجباری تغییرات همسایه قدرتمند خود یعنی کلانشهرها قرار گرفته‌اند (مهدیزاده، ۱۳۸۲: ۳۵). رشد اشتغال و جمعیت شهری، مراکز روستایی پیرامونی را به روش‌های مختلف تحت تأثیر قرار می‌دهد که بسته به اندازه هسته شهری و وسعت حومه و همچنین الگوهای تغییرات متفاوت خواهد بود (Schmitt et al, 2006: 780).

کشاورزی در طول قرن‌ها نه تنها به نحو مؤثری منبع اصلی اشتغال، بلکه نیروی پیش‌برنده اقتصاد روستایی و عامل مؤثر و فراگیر در سازماندهی جامعه و فرهنگ روستایی نیز بوده است. با این وجود، مؤلفه اصلی بازساخت نواحی روستایی پیرامون کلانشهرها در خلال قرن گذشته، تحول اساسی کشاورزی در کشورهای توسعه‌یافته بوده است که شاهد گذار کشاورزی از مرکز به حاشیه زندگی روستایی بوده است. چنانکه بیشتر ساکنان روستاهای پیرامونی این وضع را تجربه کرده‌اند (Hoggart & Paniagua, 2001: 41). این مسأله تحت عنوان بررسی تغییرات کارکردی روستاهای پیرامون شهری، تاکنون مورد توجه بسیاری از صاحب‌نظران بوده است. تغییرات کارکردی به مفهوم تغییر و دگرگونی نقش‌ها، وظایف و مسئولیت‌ها تحت تأثیر عوامل درونی و بیرونی و پیوند اثرات متقابل آن‌ها می‌باشد (محمدزاده لاریجانی، ۱۳۸۹: ۱۰).

تغییرات کارکردی روستاهای حوزه نفوذ کلانشهرها، از جمله تغییرات مهمی است که متأثر از شهرها بوده و در دهه‌های اخیر در برخی از نواحی روستایی ایران مشاهده می‌شود (شافر، ۱۳۶۸: ۴). در سال‌های بعد از انقلاب کلانشهر تهران به بزرگترین کانون جمعیت و فعالیت کشور و بزرگترین مصرف‌کننده اراضی روستایی در کشور تبدیل شده است. همچنین این شهر در تمام جهات جغرافیایی گسترش یافته است (مهدیزاده، ۱۳۸۲: ۳۵). شواهد تجربی و نظری به دست آمده از مطالعات پیشین، نشان‌دهنده ظهور تغییرات کارکردی در سکونتگاه‌های روستایی اطراف کلانشهر تهران می‌باشد (رهنمایی، ۱۳۶۹؛ رضوانی، ۱۳۸۱؛ امجدی، ۱۳۸۱؛ رضوانی، ۱۳۸۲؛ افتخاری، ۱۳۸۴؛ زمانیان‌فر، ۱۳۸۵؛ رضوانی، ۱۳۸۶؛ حاجی‌پور، ۱۳۸۷؛ حسینی حاصل، ۱۳۸۹؛ سعیدی و شفیعی ثابت، ۱۳۹۰). البته این مسأله فقط مختص شهر تهران نیست و در بیشتر کشورهای در حال توسعه به عنوان پدیده‌ای رایج در روستاهای واقع در حوزه نفوذ کلانشهرها رخ می‌دهد (Goraj & Thole, 2013; Long et al, 2011; Yu et al, 2009; Bañski, 2003; Antrop, 2000).

مدلی که بیشترین انطباق را با نواحی روستایی اطراف تهران در زمینه روابط شهر و روستا دارد، مدل حومه است.

زیرا بخش عمده‌ای از نواحی روستایی و نقاط شهری استان تهران، نقش حومه شهر تهران را ایفا می‌کنند و به عنوان عرصه‌ای تکمیلی برای کلانشهر تهران می‌باشند. در واقع کلانشهر تهران از این فضاها برای تکمیل کارکردهای خود استفاده می‌کند و بخشی از کارکردهای خود را به این نواحی منتقل کرده است (رضوانی، ۱۳۸۱: ۸۷). این مسأله پس از پیروزی انقلاب اسلامی بسیار گسترده‌تر و شهودتر گردیده است. در طی ۳۵ سال اخیر مهاجرت گسترده جمعیت از شهرها و روستاهای کشور به کلانشهر تهران به دلیل ارزانی قیمت زمین و اجاره، موجب گسترش فضایی و به تبع آن سرازیر شدن جمعیت اضافی به روستاهای پیرامون به خصوص روستاهای جنوب غربی گردید و به تبع آن، روستاهای جنوب غربی به شدت دچار تغییرات و دگرگونی کارکردی شده‌اند. از این رو تحقیق حاضر در پی پاسخ دادن به دو سوال زیر است:

۱- ابعاد تغییرات کارکردی سکونتگاه‌های روستایی جنوب غرب تهران کدامند؟

۲- عوامل موثر بر تغییرات کارکردی سکونتگاه‌های روستایی جنوب غرب تهران کدامند؟

یکی از ضرورت‌های انجام تحقیق حاضر، اهمیت داشتن فی‌نفسه موضوع تحقیق است. زیرا نواحی روستایی پیرامون شهرها را می‌توان همانند فضایی حیاتی و مجالی ایده‌آل در نظر گرفت و برای جلوگیری از تغییرات کارکردی و جمعیتی ناهنجار در آن‌ها پیش‌بینی‌های لازم را اندیشید.

همچنین ضرورت دیگر انجام تحقیق و در واقع علت اصلی انتخاب موضوع حاضر این بود که از طریق تحلیل ابعاد و عوامل موثر بر تغییرات به وجود آمده در محدوده جنوب غربی تهران، بتوان زمینه را برای برنامه‌ریزان و مجریان به منظور توسعه منطقی و عقلایی سکونتگاه‌های روستایی جنوب غربی تهران فراهم کرد.

پیشینه تحقیق

تنوع و تحول کارکردی سکونتگاه‌های روستایی برای اولین بار در کشورهای توسعه‌یافته مورد توجه قرار گرفت. ادبیات مربوط به تغییرات کارکردی در زمینه بازگشت جمعیت^۲، شهرگریزی^۳ و رنسانس روستایی^۴ در بسیاری از نقاط جهان غرب مورد ارزیابی قرار گرفت و موجب پدید آمدن یک درک سیستماتیک اولیه شد (Hudson, 1989; Dahms, 1984, 1986, 1995; Ahger, 1993). از آن زمان تاکنون پژوهش‌های زیادی در مورد روابط متقابل کلانشهرها با نواحی روستایی پیرامونی انجام شده است. در این بخش به بخشی از این پژوهش‌ها و نتایج آن‌ها اشاره می‌گردد:

نتایج تحقیق گوراج و تول^۵ (۲۰۱۳) حاکی از آن است که منطقه روستایی وارمینسکو^۶ لهستان در سال ۲۰۰۹ در مقایسه با سال ۱۹۸۸ دارای تنوع بیشتری از نظر ساختارهای عملکردی بوده است. دلیل این مسأله وجود توسعه اقتصادی اجتماعی ناشی از تنوع عملکردی جوامع روستایی بوده است. نتایج مطالعه لانگ^۷ و همکاران (۲۰۱۱) نشان

2- population turnaround

3- counterurbanization

4- rural renaissance

5- Goraj & Thole

6- Warmińsko

7- Long

می‌دهد که مناطق روستایی چین توسعه تحولی شدیدی را از سال ۲۰۰۰ به بعد تجربه کرده است. با این حال روابط روستا شهری آن تا حد زیادی بین سال‌های ۲۰۰۰ و ۲۰۰۸ کاهش یافته است. یو^۸ و همکاران (۲۰۰۹) به این نتیجه دست یافتند که همراه با توسعه شتابان شهرنشینی و توسعه صنعتی در چین، قریب به اتفاق فضا‌های روستایی به ویژه مناطق توسعه‌یافته روستایی از حیث کارکردها و ساختارهای اجتماعی و اقتصادی با تنگناهای جدیدی مواجه شده‌اند. بانسکی^۹ (۲۰۰۳) این تغییرات را در کشور لهستان طی سال‌های ۱۹۹۹-۱۹۸۸ یعنی در دوره گذار از اقتصاد سوسیالیستی به اقتصاد بازار و آماده‌سازی برای پیوستن به اتحادیه اروپا بررسی کرده است. بر این اساس در مناطقی که دارای کارکرد غالب کشاورزی بودند، به طور کلی نوعی تغییر کارکردی به صورت کاهش عرضه تولیدات کشاورزی به بازار مصرف و در عوض استفاده از این تولیدات جهت مصرف خانگی ساکنان روستایی به وجود آمده است. همچنین آنتروپ^{۱۰} (۲۰۰۰) به بررسی چشم‌انداز روستایی اروپای غربی پرداخته است. نتایج نشان‌دهنده بروز تغییرات عمیق در عملکرد اکولوژی زمین و تغییرات ساختاری در الگوهای کاربری زمین در اثر روندهای متفاوت شهری شدن و تاثیر دولت‌های حاکم بوده است.

رضوانی (۱۳۸۶) در مقاله‌ای به بررسی تغییرات کارکردی ناحیه رودبار قصران در طی سال‌های ۱۳۴۵ تا ۱۳۸۲ پرداخته است. نتایج نشان می‌دهد کارکردهای جدید گردشگری، سکونتی و صنعتی در این ناحیه بوجود آمده و در مقابل کارکردهای سنتی ناحیه در زمینه کشاورزی و دامداری تضعیف گردیده است. نتایج تحقیق ظاهری و رحیمی پور (۱۳۹۳) در خصوص شهر تبریز و تغییرات کارکردی روستاهای اطراف آن نشان می‌دهد که رابطه منطقی بین مهاجریزیری روستاهای مورد مطالعه، نوع فعالیت اقتصادی و محل اشتغال سرپرستان خانوارها با تغییرات کارکردی روستاها وجود دارد. نزدیکی روستاهای مورد مطالعه به شهر تبریز و باسمنج، ارزانی زمین و مسکن در روستاها، تغییر در نوع فعالیت اقتصادی و محل اشتغال سرپرستان خانوارها باعث تغییر کارکرد روستاها از کشاورزی به خدماتی، صنعتی و سکونتی-خوابگاهی شده است. همچنین نتایج تحقیق گنجی و میکائیکی (۱۳۸۸) در مورد روستاهای بخش مرکزی بیرجند نمایانگر تاثیرپذیری شدید ساختارهای فضایی از روند تحولات جمعیتی و ناپایداری جمعیتی سکونتگاه‌های روستایی است. تخلیه جمعیتی روستاها، عدم تعادل در جوه ساختاری جمعیت و سکونتگاه‌های روستایی ماحصل عوامل متعددی از جمله تحولات ساختاری جمعیت است.

محدوده مورد مطالعه

محدوده جنوب غربی استان تهران، بین ۳۵ درجه و ۳۳ دقیقه و ۲۳ ثانیه تا ۳۵ درجه و ۴۵ دقیقه و ۵۷ ثانیه عرضی شمالی و ۵۱ درجه و ۱۰ دقیقه و ۲۰ ثانیه تا ۵۱ درجه و ۲۲ دقیقه و ۲۰ ثانیه طول شرقی قرار دارد. این محدوده از طرف غرب به شهرستان کرج، از شرق به شهرستان رباط کریم، از جنوب به شهرستان‌های شهریار و اسلامشهر و از شمال به شهر تهران محدود می‌شود. همچنین دارای ۴ دهستان و ۱۳ روستا و ۴۹۳۸۱ نفر جمعیت می‌باشد (مرکز

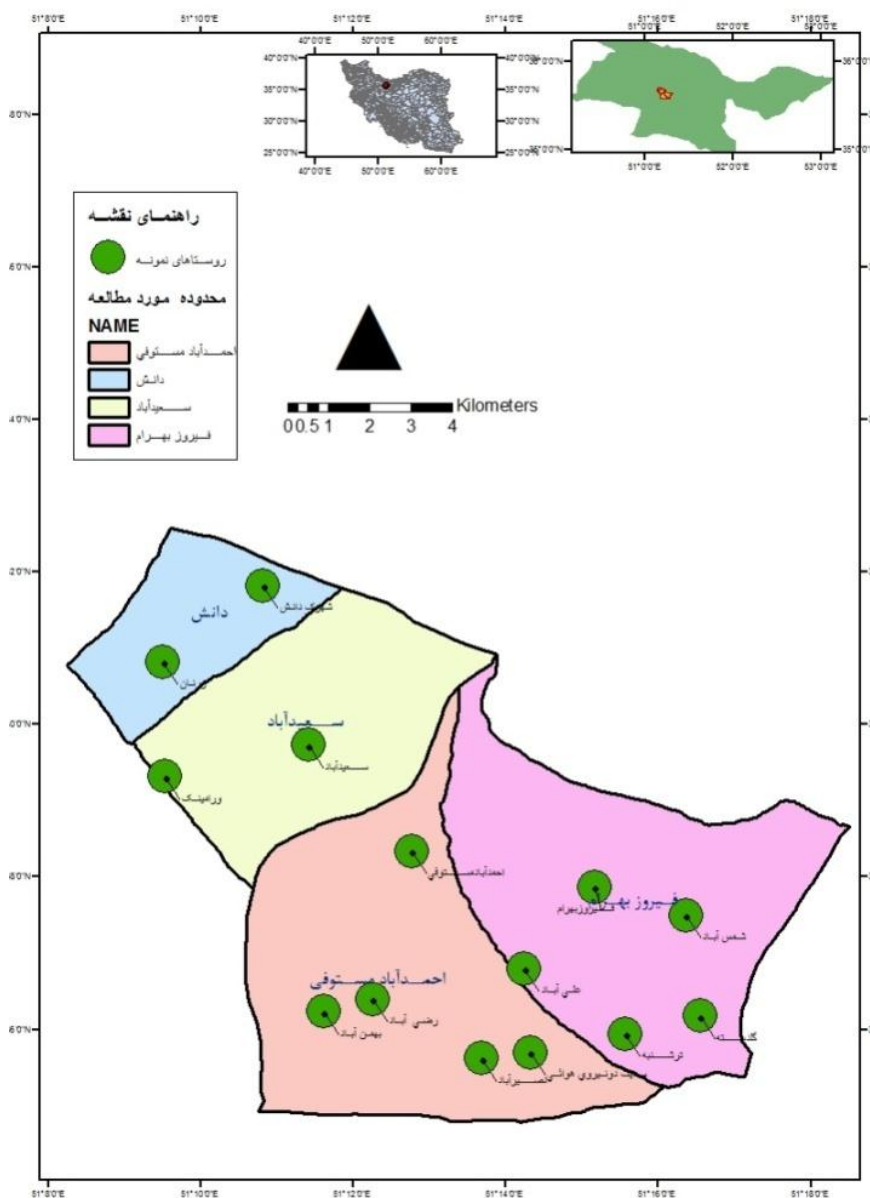
8- Yu

9- Bański

10- Antrop

آمار ایران، ۱۳۹۰) که در دو شهرستان اسلامشهر و شهریار واقع شده‌اند.

جمعیت نقاط روستایی جنوب غربی کلانشهر تهران بر اساس سرشماری عمومی سال‌های ۱۳۵۵ تا ۱۳۹۰ به ترتیب ۹۰۴۳ و ۳۰۶۲۹ و ۴۰۳۲۰ و ۴۷۵۷۹ و ۴۹۳۸۱ نفر افزایش یافته استدرحالی که در دوره‌های مذکور رشد سالیانه نقاط روستایی کل کشور بین ۱ تا ۲/۴ درصد بوده است که نسبت به محدوده جنوب غربی تهران بسیار کمتر است. از نظر بعد خانوار، در دهه ۵۵ بعد خانوار بیشتر روستاهانزدیک به عدد ۵ بوده است. این روند در دهه ۷۵ با آهنگ کند کاهش یافته در دهه ۸۰ تنها یک روستا بالای بعد خانوار ۵ بود. در سال ۹۰ کمترین بعد خانوار ۱/۷۵ و بالاترین ۴/۹۳ بوده است (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۲). براین اساس تغییرات بعد خانوار در دهه ۵۵-۹۰ نشان‌دهنده کاهش در طول ۳۵ سال گذشته می‌باشد.

نقشه شماره ۱- موقعیت محدوده مورد مطالعه

روش تحقیق

این پژوهش از نظر هدف کاربردی بوده و از نظر شیوه انجام، توصیفی تحلیلی می‌باشد. گردآوری اطلاعات با استفاده از مطالعه کتابخانه‌ای، مشاهده مستقیم و برداشت میدانی، تکمیل پرسشنامه از مردم و مصاحبه با کارشناسان و اساتید دانشگاه صورت گرفته است. جامعه آماری این تحقیق شامل دو گروه می‌باشد:

• گروه «مردم» به تفکیک شامل سرپرستان خانوار ساکن در روستاهای نمونه، مهاجرین وارد شده به روستاهای نمونه و کارگران فصلی شاغل به کار در روستاهای نمونه.

• گروه «کارشناسان آشنا با موضوع تحقیق» با تخصص‌های برنامه‌ریزی روستایی، شهری و منطقه‌ای.

با توجه به اندازه جامعه آماری در سال ۱۳۹۰ که برابر با ۱۳۳۵۵ خانوار می‌باشد (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۰)، حجم نمونه گروه مردم بر اساس روش کوکران در سطح اطمینان ۹۵ درصد ۳۷۴ خانوار است که از هر خانوار یک نفر به عنوان پاسخگو مورد پرسشگری قرار گرفت.

$$n = \frac{Nt^2pq}{Nd^2 + t^2pq} = \text{رابطه (۱)}$$

$$n = \frac{13355 \times 3/8416 \times 0.25}{13355 \times 0.0025 + 3/8416 \times 0.25} = 374$$

برای محاسبه سهم هر روستا از حجم نمونه از روش نسبت جمعیتی کل به نسبت نمونه استفاده شد. به این صورت که نسبت جمعیت هر روستا از جمعیت کل محاسبه شده و به صورت درصد مشخص گردید. سپس سهم هر روستا از تعداد نمونه کل که برابر با ۳۷۴ است، مشخص شد. نتایج این مرحله در جدول ۱ قابل مشاهده است.

جدول شماره ۱- محاسبه اندازه نمونه برای هر روستا در سطح اطمینان ۹۵٪

نام روستا	تعداد خانوار در سال ۱۳۹۰	درصد از کل خانوارها	نمونه آماری نهایی
سعیدآباد	۴۰۸۷	۳۰.۶	۱۱۴
کوی سازمانی	۷۳۱	۵.۴۸	۲۰
زرنان	۶۷	۰.۵	-
شهرک دانش	۱۱۴۴	۸.۵۷	۳۲
فیروز بهرام	۴۲۶	۳.۱۹	۱۲
شمس آباد	۱۶	۰.۱۲	-
ترشینه	۱۱	۰.۰۸	-
گلدسته	۲۷۲۷	۲۰.۴۲	۷۶
احمد آباد مستوفی	۳۱۹۷	۲۳.۹۳	۸۹
بهمن آباد	۳۰	۰.۲۳	-
رضی آباد	۷۲	۰.۵۴	۷
حسن آباد خالصه	۸۴۷	۶.۳۴	۲۴
مجموع	۱۳۳۵۵	۱۰۰	۳۷۴

منبع: یافته‌های تحقیق

از تعداد ۱۷ روستای موجود در محدوده، ۵ روستا به طور کامل خالی از سکنه شده‌اند که عبارتند از: وارمینک، پرنان، نصیرآباد، علی‌آباد و قلعه اکبربیک. از ۱۲ روستای باقی مانده، روستاهای زرنان، شمس آباد، ترشینه و بهمین‌آباد به دلیل اینکه در زمان نمونه‌گیری (سال ۱۳۹۳) دارای جمعیتی بسیار پایین‌تر از جمعیت سال ۱۳۹۰ بوده‌اند، در فرایند نمونه‌گیری حذف شدند. ۸ روستای باقی مانده با استفاده از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای برای پرسشگری انتخاب شدند. این روش در مواقعی مورد استفاده قرار می‌گیرد که احتمال دسترسی به همه افراد مورد

مطالعه وجود نداشته باشد و یا اینکه دسترسی مشکل باشد (دلاور، ۱۳۸۴: ۲۵۷).

حجم نمونه کارشناسان نیز بر اساس تکنیک دلفی برابر با ۳۰ نفر (Powell, 2003: 379; Landeta, 2006: 470) در قالب ۳ گروه برآورد گردید. نمونه‌گیری با استفاده از روش نمونه‌گیری گلوله برفی انجام شد که یکی از روش‌های مرسوم در تکنیک دلفی می‌باشد (Powell, 2003: 380). بدین صورت که از افراد و کارشناسان صاحب نظر در دانشگاه‌های تهران، شهید بهشتی و تربیت مدرس، بنیاد مسکن انقلاب اسلامی اسلامشهر و شهیار و سازمان جهاد کشاورزی شهرستان اسلامشهر و شهیار خواسته شد تا افراد خبره و باتجربه را با تخصص‌های برنامه‌ریزی شهری و روستایی و برنامه‌ریزی منطقه‌ای جهت مصاحبه انتخاب نمایند. بر این اساس نمونه حاصل شده بر طبق جدول زیر می‌باشد:

جدول شماره ۲- ترکیب اعضای گروه دلفی جهت انجام مصاحبه

سمت سازمانی اعضای گروه دلفی	تعداد نمونه در هر گروه
اساتید دانشگاه‌های تهران، شهید بهشتی و تربیت مدرس	۱۲ نفر
بنیاد مسکن انقلاب اسلامی اسلامشهر و شهیار	۱۲ نفر
جهاد کشاورزی شهرستان اسلامشهر و شهیار	۶ نفر

منبع: یافته‌های تحقیق

مولفه‌های بررسی شده شامل ۴ مولفه با ۱۷ گویه است. پایایی پرسشنامه مردم با استفاده از آلفای کرونباخ محاسبه گردید که در جدول ۳ نتایج آن برای هر مولفه قابل مشاهده است. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از آزمون‌های T تک نمونه‌ای و آزمون همبستگی پیرسون در نرم افزار SPSS 20 انجام شد.

جدول شماره ۳- مولفه‌های سنجش تغییرات کارکردی سکونتگاه‌های جنوب غربی کلانشهر تهران

مولفه	گویه اندازه‌گیری شده	آلفای کرونباخ
ویژگی‌های دموگرافیکی	جنسیت، سن، تحصیلات، محل تولد، محل سکونت، شغل، محل اشتغال	-
مهاجرت و جمعیت‌پذیری	دلایل مهاجرت به روستاها، سال‌های شروع مهاجرت، مقصد مهاجران از روستاهای نمونه	۸۲.۰
روند تحول ساختار اقتصادی روستاها	تعداد شاغلین فعال در روستاهای نمونه، تعداد صنایع تولیدی و کارگاهی در روستاهای نمونه، شهرهای مقصد جهت انجام مبادلات اقتصادی، تغییرات اراضی کشاورزی در سه دهه اخیر، دلایل تغییر کاربری زمین‌های زراعی و باغی به اراضی غیرکشاورزی	۷۹.۰
عوامل موثر بر تحولات کارکردی روستاها	مقایسه کارکردهای مختلف روستاها قبل و بعد از انقلاب اسلامی، مهم‌ترین عوامل موثر بر تغییرات کارکردی روستاها	-

منبع: یافته‌های تحقیق

یافته‌ها و بحث

ویژگی‌های دموگرافیکی پاسخگویان

ویژگی‌های دموگرافیکی پاسخگویان در قالب یافته‌های توصیفی ارائه شده است که شامل جنسیت، سن، وضعیت تحصیلات، وضعیت تأهل، محل زندگی، محل تولد و میزان تحصیلات می‌باشد. از نظر جنسیت، ۹۲.۲ درصد پاسخگویان با فراوانی ۲۶۱ نفر مرد بوده و ۷.۷ درصد با فراوانی ۲۹ نفر زن می‌باشند. از نظر سن، ۲۵ درصد بین ۲۰-۴۰ سال، ۶۹/۶ درصد بین ۴۰-۶۰ سال و ۵/۳۰ درصد بالای ۶۰ سال سن قرار دارند. گروه سنی ۴۰-۶۰ که بالاترین درصد را دارد، مبین این نکته است که این گروه سنی بیش از سایر گروه‌ها در جریان تحولات روستاها قرار

داشته‌اند. از نظر تحصیلات، ۵۳.۰ درصد پاسخگویان بی سواد، ۸.۶۲ درصد زیردیپلم، ۶.۲۹ درصد دیپلم، ۴۱.۶ درصد کارشناسی و ۵۳.۰ درصد کارشناسی ارشد و بالاتر می‌باشند. بنابراین، بالاترین سطح تحصیلات در مقطع دیپلم و زیر دیپلم بوده است و هنوز سایر مقاطع تحصیلی در این روستاها افزایش چندانی نداشته‌اند. از نظر محل تولد، ۴۹.۳۴ درصد از پاسخگویان در روستا و ۵.۶۵ درصد در شهر متولد شده‌اند. همچنین محل سکونت فعلی ۹۸ درصد از پاسخگویان در روستاهای محدوده و ۲ درصد در شهر است که برای کار به روستا آمده‌اند. به طور کلی تعداد و درصد متولدین و محل سکونت افراد پاسخگو در روستا بیشتر از شهر بوده و این امر نشان می‌دهد که بیشتر مهاجرین، از ساکنان محدوده مورد مطالعه یا ساکن بومی روستا بودند یا از روستاهای مناطق دیگر به این روستاها آمده‌اند که این نکته مبین محرومیت نقاط روستایی کشور است. در حالی که کمترین درصد به شهری‌ها اختصاص داده شده است.

همچنین از نظر وضعیت شغلی، برابر با ۸.۷ درصد نمونه آماری را کارمند، ۲.۲۲ درصد کشاورز-دامدار، ۴.۴۹ درصد آزاد، ۲.۱۶ درصد کارگر و ۲.۴ درصد خانه‌دار تشکیل می‌دهد. اختصاص شغل آزاد به بیشترین تعداد از پاسخگویان نشان‌دهنده بی‌ثباتی شغلی و داشتن شغل کاذب در این روستاها بوده است. از نظر محل اشتغال، ۱.۶ درصد از نمونه آماری محل اشتغال فعلی‌شان را شهر و ۹.۹۳ درصد روستا ذکر کرده‌اند. همچنین محل اشتغال قبلی ۱۸.۹ درصد در شهر و ۸.۹۰ درصد در روستا می‌باشد. با عنایت به این موارد می‌توان به این نتیجه رسید که بیشتر جمعیت روستاها در حال حاضر، قبلاً نیز در نقاط روستایی دیگر مشغول به کار بوده‌اند که نشان از ظرفیت‌های اشتغال‌زایی روستاهای محدوده جنوب غربی دارد.

ابعاد تغییرات کارکردی روستاهای جنوب غربی تهران

۱- مهاجرت و جمعیت‌پذیری

پدیده مهاجرت به عنوان یکی از مهمترین ابعاد تغییرات کارکردی در این تحقیق بررسی شده است. در این خصوص لازم به ذکر است که بیشترین سهم افزایش جمعیت روستاهای جنوب غربی مربوط به مهاجرت بوده و در برخی از روستاها گاهی تا ۵۰ درصد کل جمعیت آن را مهاجران تشکیل داده‌اند. برابر با ۱۳.۵۲ درصد نمونه آماری تحقیق (با فراوانی ۱۹۵ نفر) را مهاجرینی تشکیل می‌دهند که در طی ۱۰ الی ۳۰ سال اخیر به این روستاها مهاجرت نموده‌اند که نشان‌دهنده مهاجرپذیری زیاد روستاهای این محدوده است.

- دلایل مهاجرت به روستاهای نمونه

از مهمترین دلایل مهاجرت به این روستاها، می‌توان به پایین بودن قیمت خرید مسکن و زمین در روستاهای نمونه اشاره کرد که در پرسشنامه حاضر دارای بیشترین درصد است. دسترسی آسان به خدمات شهر تهران نیز از دلایل مهم دیگر برای مهاجرت به روستاهای مورد مطالعه بوده است. سایر دلایل نیز بر طبق جدول زیر هر کدام سهمی در مهاجرت‌پذیری روستاها داشته‌اند. با توجه به وجود بیکاری گسترده در کشور در شرایط پس از جنگ تحمیلی و عقب‌ماندگی روستاها و شهرهای کشور، زمینه برای مهاجرت به امید دسترسی به امکانات تهران فراهم شده و به

دلیل نبود فضای کافی در تهران، روستاهای جنوب غربی جاذب مهاجرین روستایی از سایر نقاط کشور به سوی خود بوده‌اند.

جدول شماره ۴- دلایل مهاجرت به روستاهای نمونه از نظر پاسخگویان

شرح	تعداد	درصد
پایین بودن قیمت خرید مسکن و زمین	۵۹	۲۵.۳۰
پایین بودن قیمت اجاره مسکن	۳۱	۹.۱۵
امکانات و خدمات واقع در روستا	۲۴	۳.۱۲
دسترسی آسان به خدمات شهر تهران	۴۳	۰۶.۲۲
انتقال به شهر تهران یا اطراف آن	۱۶	۲.۸
عدم کنترل ساخت و ساز مخصوصاً در بدو ورود به روستا	۱۲	۱۶.۶
سایر (ازدواج)	۱۰	۱۳.۵
جمع	۱۹۵	۱۰۰

منبع: یافته‌های تحقیق

- دوره‌های زمانی شروع مهاجرت

بر اساس نتایج پرسشگری، بیشترین بازه زمانی که مهاجران به روستاهای مورد مطالعه مهاجرت کرده‌اند با ۴۲ درصد در دوره بعد از جنگ می‌باشد. با توجه به جدول زیر ملاحظه می‌شود که مهاجرت‌ها از سایر نقاط به این روستاها کماکان ادامه دارد. بعد از پایان جنگ تحمیلی به دلیل نبود امکانات در روستاهای کشور و عدم توجه دولت به روستاها، مهاجرت به تهران و شهرهای بزرگ افزایش یافت. در پایان جنگ تحمیلی، با گسترش شبکه ارتباطی، بالا رفتن سطح سواد و بینش مردم، مهاجرت به تهران بخصوص روستاهای پیرامون تشدید شده است.

جدول شماره ۵- توزیع فراوانی بازه زمانی شروع مهاجرت به روستاهای نمونه

شرح	تعداد	درصد
اوایل انقلاب تا پایان جنگ (۱۳۶۷-۱۳۵۷)	۴۲	۵۴.۲۱
دوره ده سال بعد از پایان جنگ تا (۱۳۶۷-۱۳۶۷)	۸۳	۵۷.۴۲
دوره ۱۳۷۰-۱۳۷۷	۵۴	۶۹.۲۷
بعد از سال ۱۳۹۰	۱۶	۲۰.۸
جمع	۱۹۵	۱۰۰

منبع: یافته‌های تحقیق

- مقاصد مهاجرت از روستاهای نمونه

به دلیل اینکه از آمار دقیقی از میزان مهاجر فرستی روستاهای نمونه در دست نبود ناگزیر از ابزار پرسشنامه برای نظرسنجی در این خصوص استفاده کردیم. بدین صورت که از پاسخگویان سوالی با پاسخ‌های باز بدین صورت پرسیده شد: «به نظر شما در صورت وجود مهاجرت از این روستا در سال‌های بعد از انقلاب، مهمترین مقصد مهاجرت‌ها به طرف کدام شهر یا روستا بوده است؟» نتایج این پرسش در جدول زیر نشان داده شده است. بیشترین فراوانی پاسخ‌ها مربوط به مهاجرت به تهران، کرج و اسلامشهر بوده است.

جدول شماره ۶- توزیع تعداد و درصد مقصد مهاجران از روستا

شرح	تهران	کرج	اسلامشهر	شهریار	چهاردانگه	تهران-اسلامشهر	تهران-کرج	جمع ^{۱۱}
تعداد	۳۱۰	۲۳	۵	۳	۳	۱۷	۱۲	۳۸۵

منبع: یافته‌های تحقیق

۱- به علت باز بودن ساختار سوال و انتخاب چند پاسخ همزمان، جمع کل بیش از جمع تعداد پاسخگویان در این جدول شده است

نتایج به دست آمده از مولفه مهاجرت و جمعیت‌پذیری، محققین را به این نتیجه‌گیری رهنمون ساخت که روندهای مهاجرتی بین روستاهای نمونه و شهرهای مجاور به صورت دو جریان مهاجرفرستی و مهاجرپذیری است. ولی در مجموع عامل مهاجرپذیری روستاها بر مهاجرفرستی آن غلبه دارد. همچنین الگوی مهاجرت به صورت پله‌ای می‌باشد. بدین صورت که مهاجران به دلیل پایگاه اقتصادی ضعیف، اغلب مجبور به اقامت در روستاهای اطراف تهران می‌شوند و پس از مدتی با تقویت بنیه اقتصادی، اقدام به ترک روستا و سکونت در یکی از شهرهای کوچک و یاتهران می‌کنند. البته تمام روستاها در این زمینه یکسان عمل نکرده‌اند و برخی از روستاها خالی از سکنه شده‌اند. درحالی که روستاهای دیگری به شدت جاذب جمعیت و نیروی کارند.

تحول در ساختار اقتصادی روستاها

- تعداد شاغلین فعال در روستاهای نمونه

وضعیت پاسخگویان و تعداد شاغلین فعال در روستاهای نمونه در سال‌های مختلف مورد ارزیابی قرار گرفته است. بر طبق جدول زیر، در اوایل انقلاب میزان فعالیت‌های خدماتی و صنعتی نسبت به کشاورزی و دامداری در سطح پایینی قرار داشت. در حالیکه پس از انقلاب تاکنون این ساختار به طور بارزی تغییر کرده است و سهم بخش صنعتی و خدماتی در اقتصاد روستاها افزایش چشمگیری را نشان می‌دهد. در حال حاضر در روستاهای جنوب غربی تهران بخش صنعتی و خدماتی نسبت به کشاورزی در بالاترین سطح از نظر اشتغال قرار دارند که این امر نشان‌دهنده تضعیف کارکرد کشاورزی و دامداری می‌باشد.

جدول شماره ۷- تعداد شاغلین فعال در روستاهای نمونه در دوره ۹۲-۱۳۵۷

شرح	زراعت	باغداری	دامداری	کارگر کشاورز	کارگر صنعتی	خدماتی
سال ۱۳۵۷	۱۱۳۷	۳۷۶	۸۷۳	۵۹۳	۲۱۵	۶۴
سال ۱۳۶۷	۹۸۷	۲۵۲	۴۷۰	۵۶۲	۲۱۸۴	۲۶۹
سال ۱۳۹۲	۸۱۹	۱۳۸	۱۵۳	۴۲۸	۵۵۰۱	۱۵۶۵

منبع: مرکز آمار ایران، ۱۳۹۲

- تعداد صنایع تولیدی و کارگاهی در روستاهای نمونه

نتایج بررسی تعداد صنایع تولیدی و کارگاهی نشانگر تغییر کارکردی به نفع صنایع تولیدی کارگاهی بوده و میزان سطح آن‌ها نسبت به گذشته افزایش یافته است. در گذشته شغل اکثر روستاییان کشاورزی و دامداری بود. اما هم‌اکنون صنایع و خدمات به ترتیب بالاترین سطح اشتغال را به خود اختصاص داده‌اند که این امر نشان‌دهنده تصرف اراضی کشاورزی جهت کارخانه‌ها و کارگاه‌های شهر تهران بوده است.

جدول شماره ۸- تعداد صنایع تولیدی و کارگاهی در روستاهای نمونه

سال	تعداد کارگاه	تعداد شاغلین
۱۳۵۷	۲۷	۳۳۷
۱۳۸۲	۶۶۴	۵۵۴۸
۱۳۹۰	۶۵۵	۵۰۰۲

منبع: مرکز آمار ایران، ۱۳۹۲

- روند تغییرات اراضی کشاورزی در سه دهه اخیر در روستاهای نمونه

بررسی روند تغییرات کاربری اراضی در روستاها می‌تواند معیار مناسبی برای قضاوت در مورد تغییرات کارکردی

سکونتگاه‌های روستایی باشد (پورمحمدی، ۱۳۸۲: ۷۷). یافته‌های حاصل از مطالعات میدانی و اسناد موجود بر طبق جدول ۹ نشان می‌دهند که تغییرات کاربری زمین‌های کشاورزی به صنعتی و کارگاهی و همچنین به مسکونی و اداری در روستاهای مورد مطالعه وجود داشته است.

جدول شماره ۹- میزان تغییرات کاربری اراضی در سه دهه اخیر در روستاهای نمونه

سال	زراعت (هکتار)	باغداری (هکتار)	صنعتی کارگاهی (هکتار)	دامداری صنعتی (هکتار)	اداری (متر)	مسکونی (متر)	ورزشی (متر)	سایر
۱۳۷۲	۶۴	۱۴۶	۱۰۶	۶۵	۴۱۳۰۰	۳۴۱۶۰۰	-	-
۱۳۸۲	۱۲۹	۲۳	۱۹۹	۶۷	۳۳۳۸۰۰	۳۳۳۵۷۰	۱۰۳۰۰	۶۵۰
۱۳۹۲	۱۲۰	۳۱	۱۹۶	۵۸	۵۸۲۰۰	۳۹۳۸۲۰	۱۲۲۰۰	۹۸۰

منبع: جهاد کشاورزی شهرستان‌های شهریار و اسلامشهر، ۱۳۹۲

موقعیت جغرافیایی ویژه و شرایط توپوگرافی باعث شده است تا اراضی کشاورزی روستاهای جنوب غربی تهران به تصرف سایر کاربری‌ها درآید. بطوریکه میزان اراضی کشاورزی در سه مقطع مشخص بسیار کاهش یافته و در عوض میزان سطح اراضی سایر کاربری‌ها فزونی گرفته است. در سال‌های اخیر به دلیل توسعه کاربری‌های مسکونی، تغییر شیوه زندگی روستایی، افزایش میزان سطح کاربری‌های گردشگری و همچنین کمبود و کاهش سطح آب، از سطح اراضی کشاورزی کاسته شده است.

- دلایل تغییر کاربری زمین‌های زراعی و باغی به اراضی غیرکشاورزی

از جمله مهمترین دلایل تغییر کاربری می‌توان به هجوم بی رویه جمعیت مهاجر در اثر عدم کنترل ساخت و ساز با ۳۵.۵۷ درصد اشاره کرد. در این خصوص باید اذعان کرد که از زمان مداخله شهرداری تهران در امور روستاها، میزان سرانه شهری در این روستاها افزایش یافته است. نکته جالب توجه اینکه دولت به این محدوده با نگاه برنامه‌ریزی توجه ندارد. زیرا این منطقه به عنوان عرصه تکمیلی برای شهر تهران تلقی شده است. هریک از نهادها و ارگان‌ها و سازمان‌ها متناسب با نیاز خود بدون توجه به مسایل زیست محیطی و شرایط فرهنگی در این محدوده به تصرف اراضی می‌پردازند. آنچه در این روستاها مغفول مانده نظر و دیدگاه مردم است. حتی خود ساکنین روستاها هم از وضعیت خود چندان باخبر نیستند. همچنین دولت حساسیت کمتری نسبت به تغییر کاربری اراضی این روستاها دارد. زیرا بخش عمده‌ای از نیازهای سازمان‌های مرتبط با خود را از این روستاها تامین می‌نماید. یکی دیگر از دلایل تغییر کاربری اراضی کشاورزی عدم توجه دولت به جامعه روستایی در این محدوده است. زیرا بخش عمده از نیازهای پایتخت را این روستاها تکمیل می‌نمایند. در صورت تدوین قوانین محکم امکان چنین استفاده‌هایی محدود خواهد شد.

جدول شماره ۱۰- دلایل تغییر کاربری زمین‌های زراعی و باغی به اراضی غیرکشاورزی

شرح	تعداد	درصد
کم بودن درآمد محصولات کشاورزی در مقایسه با ارزش زمین	۵۷	۲۴.۱۵
حضور دلالان و واسطه‌ها در روستاها	۴۲	۲۲.۱۱
وجود قانون ارث	۲۶	۹.۵۶
انجام فعالیت‌های عمرانی	۵۸	۵۱.۱۵
هجوم بی رویه جمعیت مهاجر در اثر عدم کنترل ساخت و ساز	۱۳۳	۵۷.۳۵
تقاضای زیاد برای خرید زمین	۵۸	۵۱.۱۵
جمع	۳۷۴	۱۰۰

منبع: یافته‌های تحقیق

- مقایسه کارکردهای مختلف روستاها قبل و بعد از انقلاب اسلامی

به اعتقاد ۳۵ درصد از پاسخگویان، باغداری، کشاورزی و دامداری کارکردهای غالب روستاها قبل از انقلاب اسلامی بوده است. اما مطابق جدول زیر، بعد از انقلاب کارکرد روستاها به سمت چند نقشی شدن با غلبه کارکردهای صنعتی و خدماتی و کاهش نقش کارکرد کشاورزی و دامداری پیش رفته است. این تغییر کارکردی به قدری محسوس بوده است که هم اکنون دیگر کسی در این روستاها کشاورزی نمی‌کند. حتی کشاورزی صنعتی و نیمه صنعتی نیز رو به کاهش گذاشته است.

جدول شماره ۱۱- انواع کارکردهای مختلف روستا قبل و بعد از انقلاب اسلامی

شرح	قبل از انقلاب		بعد از انقلاب	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد
کشاورزی	۱۳۰	۷۵.۳۴	۲۰	۳۴.۵
باغداری	۱۳۳	۵۶.۳۵	۳۲	۵۵.۸
دامداری	۱۱۱	۶۷.۲۹	۱۵	۰۱.۴
صنعتی	-	-	۱۱۳	۲۱.۳۰
خدماتی	-	-	۱۵۲	۶۴.۴۰
صنعتی، خدماتی	-	-	۴۲	۲۹.۱۱
جمع	۳۷۴	۱۰۰	۳۷۴	۱۰۰

منبع: یافته‌های تحقیق

مهمترین عوامل موثر بر تغییرات کارکردی روستاهای جنوب غربی تهران پس از انقلاب

در راستای پاسخگویی به سوال دوم تحقیق، عوامل موثر بر تغییرات کارکردی روستاهای جنوب غربی تهران مورد مطالعه قرار گرفت. در این خصوص از نظرات کارشناسان و متخصصان در قالب انجام مصاحبه استفاده شد. در این مصاحبه از کارشناسان خواسته شد تا با توجه به یافته‌هایی که از مراحل مختلف تحقیق در اختیارشان قرار داده شده بود، با توجه به شناختشان از منطقه، لیستی از عوامل موثر بر تغییرات کارکردی روستاهای محدوده جنوب غربی ارائه دهند. بر اساس توافق و اجماع نظر صورت گرفته، عوامل تأثیرگذار در قالب ۱۰ عامل به شرح زیر فهرست گردید:

- تغییر شیوه زندگی
- تغییر کاربری اراضی
- مهاجرت از روستاهای کوچک به روستاهای بزرگ محدوده
- مهاجرت به روستاهای نمونه و جمعیت‌پذیری
- متنوع شدن نیازهای اهالی روستاها
- گسترش الگوهای شهری در روستاهای نمونه
- فاصله هر کدام از روستاها از شهر تهران
- دسترسی ناشی از گسترش شبکه‌های ارتباطی
- استفاده از فناوری‌های جدید در روستاهای نمونه
- افزایش جمعیت شهرهای پیرامونی روستاهای نمونه

در مرحله بعد از کارشناسان خواسته شد تا عوامل فوق را از نظر میزان تأثیری که بر روستاهای مورد مطالعه داشته‌اند، اولویت‌بندی کنند. این کار از طریق ارسال پرسشنامه به هر کارشناس جهت وزن‌دهی صورت گرفت. به این صورت که هر کدام از اعضا به هر عامل از نظر میزان اهمیت آن در تغییرات کارکردی روستاها، بر اساس روش درجه‌بندی لیکرت نمره دادند که بین ۱ تا ۵ می‌باشد. درجه ۱ کم اهمیت‌ترین و درجه ۵ پراهمیت‌ترین حالت را برای هر عامل نشان می‌دهد. نتایج به دست آمده با استفاده از روش مقایسه میانگین‌ها در قالب آزمون T تک نمونه‌ای تجزیه و تحلیل گردید که در جدول زیر نشان داده شده است.

جدول شماره ۱۲- مهمترین علل تغییرات کارکردی روستا بعد از انقلاب

شرح	میانگین	نمره T	Test Value	سطح معنی‌داری	رتبه نهایی عامل
تغییرات فرهنگی در جوامع روستایی پیرامونی	۹۵.۲	-۱۴.۵	۳	۰.۷	-
تغییر کاربری اراضی	۱۱.۳	۳۵.۱۱	۳	۰.۰	۵
مهاجرت از روستاهای کوچک به روستاهای بزرگ	۲۳.۱	-۶۲.۳	۳	۰.۰۲	۱۰
تغییر در الگوی اشتغال و فعالیت	۷۳.۲	-۲۹.۴	۳	۰.۰	۸
مهاجرت به روستاها و جمعیت‌پذیری	۶۶.۳	۱۱.۱۳	۳	۰.۱	۳
گسترش الگوهای شهری	۰۱.۳	۵۲.۹	۳	۰.۲	۶
نزدیکی به تهران	۱۴.۴	۳۲.۱۵	۳	۰.۰	۱
دسترسی ناشی از گسترش شبکه‌های ارتباطی	۹۵.۳	۵۸.۱۳	۳	۰.۰	۲
استفاده از فناوری‌های جدید	۵.۲	-۱۹.۴	۳	۰.۹	-
افزایش جمعیت شهرهای پیرامونی	۲۷.۳	۲۹.۱۲	۳	۰.۱	۴

منبع: یافته‌های تحقیق

همان‌گونه که مشاهده می‌شود فاصله هر کدام از روستاها نسبت به تهران با میانگین رتبه‌ای و نمره T ۱۴.۴ به عنوان مهمترین عامل در روند تغییرات کارکردی روستاهای محدوده مورد مطالعه ارزیابی شده است. سطح معنی‌داری به دست آمده که کوچکتر از مقدار خطاست، موید صحت آزمون می‌باشد. دومین عامل موثر بر تغییرات کارکردی روستاهای با میانگین ۹۵.۳ و نمره T ۵۸.۱۳ عبارت است از دسترسی‌آسان به تهران و شهرهای مجاور مانند اسلامشهر و شهریار است که ناشی از گسترش شبکه‌های ارتباطی می‌باشد. از نظر مسافت روستاها تا شهر تهران، در دوره پس از انقلاب به دلیل گسترش لجام گسیخته شهر تهران، اراضی روستایی حاشیه‌ای مورد حمله این گسترش شهری واقع شده‌اند. به گونه‌ای که فاصله بیشتر روستاها تا تهران رفته رفته کمتر شده است. به عنوان مثال، فاصله روستای احمدآباد از ۱۹ کیلومتر در سال ۱۳۵۵ به ۶ کیلومتر در سال ۱۳۹۰ کاهش یافته است (جهاد کشاورزی شهرستان شهریار، ۱۳۹۲).

همچنین عامل مهاجرت و جمعیت‌پذیری روستاها، با توجه به معنی‌داری و میانگین به دست آمده (۶۶.۳) به عنوان یک عامل موثر در روند تغییرات کارکردی روستاهای ارزیابی شده است. شواهد این مسأله را می‌توان با مقایسه روستاهایی که جاذب جمعیت نبوده‌اند و یا خالی از سکنه شده‌اند با روستاهایی مانند سعیدآباد و احمدآباد مستوفی که به شدت جاذب جمعیت بوده‌اند دریافت. بر طبق نظر کارشناسان، در روستاهایی که در طول سی سال اخیر جمعیت اضافی پیرامون را جذب نموده‌اند، روند تغییرات سریعتر بوده و تغییرات بیشتری در آنها اتفاق افتاده است. دو عامل تغییرات فرهنگی در جوامع روستایی پیرامونی و استفاده از فناوری‌های جدید فاقد معنی‌داری بوده و از این رو در رتبه‌بندی نهایی حذف گردیدند.

به دلیل اهمیت فاصله در روند تغییرات کارکردی روستاها، از کارشناسان خواسته شد تا هر کدام از روستاها را به لحاظ شدت تغییرات کارکردی رتبه‌بندی کنند. بر این اساس، روستاهای محدوده جنوب غربی تهران را می‌توان به دو گروه تقسیم کرد: روستاهای احمدآباد، سعیدآباد، گلدسته، حسن‌آباد، فیروزبهرام، شهرک دانش و کوی سازمانی در گروه روستاهای دارای تغییرات زیاد قرار گرفته‌اند. سایر روستاها نیز در گروه روستاهای دارای تغییرات اندک و خالی از سکنه قرار می‌گیرند.

جدول شماره ۱۳- فاصله و رتبه تغییرات کارکردی روستاهای جنوب غربی نسبت به تهران پس از انقلاب

نام روستا	فاصله به تهران در سال ۱۳۹۰ (کیلومتر)	رتبه تغییرات کارکردی
شمس آباد	۵	۱۲
ترشتیه	۱۰	۱۰
علی آباد	۰/۵	خالی از سکنه
فیروز بهرام	۶	۵
گلدسته	۸	۳
احمد آباد	۶	۱
رضی آباد	۱۰	۸
بهمن آباد	۱۰/۵	۹
حسن آباد	۸	۴
سعیدآباد	۴	۲
شهرک دانش	۱	۶
کوی سازمانی	-	۷
زرنان	۵	۱۱
پرنان	-	خالی از سکنه
وارمینک	۹	۱۳

منبع: یافته‌های تحقیق

در مرحله آخر، از آزمون پیرسون برای برقراری همبستگی بین فاصله هر روستاها از تهران و رتبه آن در روستاها از نظر تغییرات کارکردی استفاده گردید. بر اساس جداول ۱۴ ضریب همبستگی بین دو متغیر فاصله سکونتگاه و تغییرات کارکردی روستاها برابر با ۰.۷۵۱ و مقدار آلفای (۰.۰) می‌باشد که نشان‌دهنده یک رابطه خطی قوی میان این دو متغیر است.

نتیجه‌گیری

تحقیق حاضر روند تغییرات کارکردی سکونتگاه‌های جنوب غربی کلانشهر تهران را بعد از انقلاب اسلامی تا سال ۱۳۹۲ مورد بررسی قرار داده است. مولفه‌های مورد مطالعه در دو سطح ابعاد تغییرات و عوامل موثر بر این تغییرات تحلیل و بررسی گردید. یافته‌ها نشان دادند که پس از پیروزی انقلاب اسلامی مهاجرت گسترده جمعیت از شهرها و روستاهای کشور به کلانشهر تهران به دلیل ارزانی قیمت زمین و اجاره، موجب گسترش فضایی و به تبع آن سرازیر شدن جمعیت اضافی به روستاهای پیرامون به خصوص روستاهای جنوب غربی گردید و به تبع آن، روستاهای جنوب غربی به شدت دچار تغییرات و دگرگونی کارکردی شده‌اند.

ریشه تغییرات کارکردی روستاهای این حوزه در طول ۳۵ سال اخیر به موقعیت سیاسی، اقتصادی، اجتماعی نخست شهری ایران و تحولات صورت پذیرفته در ساختار اجتماعی، اقتصادی، سیاسی کشور در سال‌های اخیر برمی‌گردد

که این مسأله باعث افزایش جمعیت‌پذیری در کلانشهر تهران و محدودیت فضایی این شهر گردیده و زمینه را برای خزش و خوردگی انتقال واحدهای تولیدی و جمعیتی اضافی به هر یک از روستاهای پیرامونی فراهم کرده است. به دلیل فاصله نزدیک، سهولت دسترسی و همچنین قابلیت گسترش فیزیکی و وجود اراضی وسیع دشتی، این محدوده در مسیر تحولات و تغییرات کارکردی شدید قرار گرفته است. از جمله این تغییرات می‌توان به جمعیت‌پذیری بیش از حد، تغییر ساختار اشتغال روستایی به ضرر بخش کشاورزی و به نفع بخش صنعت، انبارداری و خدمات، تغییر شیوه کشت، تغییر کاربری اراضی کشاورزی و در مجموع تغییر کارکرد روستاها از کشاورزی به خوابگاهی و کارگاهی اشاره نمود.

بر اساس نتایج به دست آمده از مصاحبه با کارشناسان، نزدیکی به تهران، دسترسی ناشی از گسترش شبکه‌های ارتباطی، مهاجرت به روستاها و جمعیت‌پذیری، افزایش جمعیت شهرهای پیرامونی روستاها و تغییر کاربری اراضی روستاها مهمترین عواملی هستند که باعث تغییرات کارکردی روستاها گردیده است. البته این عوامل با یکدیگر در ارتباط مستقیم بوده و همچنین دارای توالی زمانی می‌باشند. به گونه‌ای که ابتدا عامل فاصله نزدیک به مادرشهر و جمعیت‌پذیری باعث بروز تغییرات اولیه در کارکرد سکونتگاه‌های روستایی می‌گردد. در مراحل بعدی این تغییرات منجر به تغییر در الگوی ساخت و ساز و تغییر کاربری اراضی شده و با گسترش الگوهای شهری و تغییر در الگوی اشتغال و فعالیت، چشم‌انداز منطقه روستایی را دگرگون می‌سازد.

منابع

- آسایش، حسین (۱۳۷۴). اقتصاد روستایی. چاپ اول، تهران، انتشارات پیام نور.
- افتخاری، مژده (۱۳۸۴). تحولات کالبدی فضایی روستاهای واقع در محدوده تهران مطالعه موردی (سولقان- اوین- طرشت- دولت‌آباد). پایان‌نامه کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، تهران، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات.
- امجدی، جعفر (۱۳۸۱). نقش واحدهای کارگاهی در تحول ساختاری و عملکردی سکونتگاه‌های روستایی دهستان وهن آباد رباط کریم. پایان‌نامه کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، تهران، دانشگاه شهید بهشتی.
- امیرفخریان، مصطفی (۱۳۸۲). الگوی ادغام روستاهای سمت توسعه شهر مشهد به داخل محدوده قانونی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، مشهد، دانشگاه فردوسی مشهد.
- پورمحمدی، محمدرضا (۱۳۸۲). برنامه‌ریزی کاربری اراضی شهری. چاپ اول، تهران، انتشارات سمت.
- جهاد کشاورزی شهرستان اسلامشهر (۱۳۹۲). آمارهای مربوط به روستاهای جنوب غربی تهران. قابل دسترسی از طریق سازمان جهاد کشاورزی شهرستان اسلامشهر.
- جهاد کشاورزی شهرستان شهریار (۱۳۹۲). آمارهای مربوط به روستاهای جنوب غربی تهران. قابل دسترسی از طریق سازمان جهاد کشاورزی شهرستان شهریار.
- حاجی‌پور، خلیل (۱۳۸۷). تبیین فرایند شکل‌گیری و دگرگونی منطقه کلانشهری تهران. رساله دکتری شهرسازی، تهران، دانشگاه تهران.
- حسینی حاصل، صدیقه (۱۳۸۹). بررسی تطبیقی روند تحولات کالبدی فضایی سکونتگاه‌های روستایی پیرامون کلانشهر تهران (پس از انقلاب اسلامی) با تاکید بر مجموعه‌های روستایی کهریزک و رودبار قصران. رساله دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی

- روستایی، دانشگاه شهید بهشتی تهران.
دلاور، علی (۱۳۸۴). احتمالات و آمار کاربردی در روانشناسی و علوم تربیتی. چاپ یازدهم، تهران، انتشارات رشد.
رضوانی، محمدرضا (۱۳۸۱). تحلیل الگوهای روابط و مناسبات شهر و روستا در نواحی روستایی اطراف تهران. پژوهش‌های جغرافیایی، شماره ۴۳، صفحات ۸۱-۹۴.
رضوانی، محمدرضا (۱۳۸۲). تحلیل روند ایجاد و گسترش خانه‌های دوم در نواحی روستایی شمال تهران. پژوهش‌های جغرافیایی، شماره ۵۹.
رضوانی، محمدرضا (۱۳۸۶). شهرگرزی و تغییرات کارکردی در نواحی روستایی شمال تهران. پژوهش‌های جغرافیایی، دوره سی و نهم، شماره ۷، صفحات ۲۳-۱۲.
رهنمایی، محمدتقی (۱۳۶۹). توسعه تهران و دگرگونی در ساختارهای نواحی روستایی اطراف. تحقیقات جغرافیایی، شماره ۱۶، صفحات ۲۴-۵۳.
زمانیان‌فر، زهرا (۱۳۸۵). بررسی روند تحولات مکانی- فضایی در روستاهای طالب آباد (شهر ری از سال ۱۳۴۱ تا ۱۳۸۰). پایان‌کارنامه کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، تهران، دانشگاه شهید بهشتی.
سعیدی، عباس و شفیع ثابت، ناصر (۱۳۹۰). خورندگی چشم‌انداز و دگرگونی کاربری زمین‌های کشاورزی، مورد: روستاهای پیرامون کلانشهر تهران، روابط و پیوندهای روستایی- شهری در ایران. چاپ اول، تهران، نشر مهرمینو.
لینچ، کوین (۱۳۸۶). روابط روستاشهری در جهان در حال توسعه. ترجمه محمدرضا رضوانی و داوود شیخی، چاپ اول، تهران، انتشارات پیام.
محمدزاده لاریجانی، فاطمه (۱۳۸۹). تحلیلتغییرات کارکردی و گذر از روستاهای کشاورزی به روستاهای گردشگری (مطالعه موردی: دهستان فیروزجاه- شهرستان بابل). پایان‌نامه کارشناسی ارشد، تهران، دانشکده جغرافیا دانشگاه تهران.
مرکز آمار ایران (۱۳۹۰). نتایج سرشماری نفوس و مسکن- جمعیت و خانوار شهری و روستایی. قابل دسترسی از طریق سایت: <http://www.amar.org.ir/Default.aspx?tabid=1828>
مهدیزاده، جواد (۱۳۸۲). نظری به روند تاریخی توسعه کالبدی - فضایی شهر تهران ۴ (دوره شکل‌گیری مجموعه شهری تهران ۱۳۵۷ تا امروز). جستارهای شهرسازی، شماره ۵، صفحات ۴۱-۳۴.
Alger, T. C (1993). Functional change in small communities on the outer edge of the urban field: The case of Thornbury (M. A. thesis). Guelph, Ontario: Department of Geography, University of Guelph .
Antrop, Mark (2000). Changing patterns in the Urbanized Country Side of Western Europe. Landscape Ecology Journal, 15 (3), pp 270-257 .
Bański, Jerzy (2003). Transforming the functional structure of Poland's rural areas. In: Bański, J. ; Owsinski, J. (Eds.) Alternatives for European Rural Areas, Warsaw, IERiGŻ .
Dahms, Fred (1984). Demetropolitanisation or the urbanisation of the countryside: the changing function of small rural settlements in Ontario. Ontario Geography, 24, pp 35-62 .
Dahms, Fred (1986). Diversity, complexity and change: characteristics of some Ontario towns and villages. The Canadian Geographer, 30, pp 158e166 .
Dahms, Fred (1995). Dying villages, counterurbanization and the urban field- a Canadian perspective. Journal of Rural Studies, 11 (1), pp 21-33 .
Garrod, B; Wornell, R; Youell, R (2006). Re-conceptualizing Rural Resources as Countryside Capital: The Case of Rural Tourism. Journal of Rural Studies, 22, pp 117-128 .

- Goraj, Marta Gwiazdzinska & Aleksandra Jezierska-Thole (2013). Functional Changes of the Rural Areas in Poland, Case Study: Warmińsko-Mazurskie Voivodeship. *Journal of Settlements and Spatial Planning*, 4 (1), pp 53-58 .
- Hoggart, Keith & Paniagua, Angel (2001). What Rural Restructuring?. *Journal of Rural Studies*, 17 (1), pp 41-62 .
- Hudson, P (1989). Change and adaptation in four rural communities in New England, NSW. *Australian Geographer*, 20, pp 54-64 .
- Landeta, J (2006). Current validity of the Delphi method in social sciences. *Technological Forecasting and Social Change*; 73 (5), pp 467-482 .
- Long, Hualou; Zou, Jian; Pykett, Jessica d & Li, Yurui (2011). Analysis of rural transformation development in China since the turn of the new millennium. *Applied Geography*, 31, pp 1094-1105
- Modaleño, I (2000). Urban Agriculture in Belem. Available at: www.elsevier.com .
- Powell, C (2003). The Delphi technique: myths and realities. *J Adv Nurs*, 41 (4), pp 376-382 .
- Schmitt, Bertrand; Henry, Mark S; Piguet, Virginie; Hilal, Mohamed (2006). Urban growth effects on rural population, export and service employment: evidence from eastern France. *Annals of Regional Sciences*, 40, pp 779-801 .
- Stockdale, A; Findlay, A; Short, D (2000). The Repopulation of Rural Scotland: Opportunity and Threat, *Journal of Rural Studies*, 16, pp 243-257 .
- Yu, T; Zhang, J. X; Sun, L. J & Huang, W. Y (2009). Research on Rural Spatial Distribution in China Based on Urban-Rural Integrated Planning Management, Fourth International Conference on Computer Sciences and Convergence Information Technology, Seoul, Korea, pp 296-299 .